



İnanç Turizmi Kapsamında Antakya/Dursunlu'daki Hızır Aleyhisselâm İnancının ve Türbesi'nin Yerel Halk Tarafından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Faith and Tomb of Hızır Aleyhisselam in Antakya/Dursunlu by the Local People within the Scope of Faith Tourism

Seda ÇİÇEKLİ AYYILDIZ¹, Sevda SAHİLLİ BİRDİR², Kemal BİRDİR³, Burak AYYILDIZ⁴

1. Arş. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, seda.cicekliayyildiz@ibu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2897-3253>
2. Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, birdirss@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1568-5837>
3. Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, kemalbirdir@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1353-3618>
4. Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, burakay095@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5300-633X>

Makale Türü **Article Type**
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi/Application Date
20.05.2024

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
28.07.2024

DOI
10.20875/makusobed.1486831

Öz

Doğu ve Batının sentezlendiği Anadolu'da, yüzyıllar boyunca birçok medeniyetin kurulması sonucunda Anadolu toprakları farklı kültür, inanç, gelenek, görenek ve yaşam biçimlerinin merkezi olmuştur. Bu çeşitlilikler arasında farklı isimler ve tasvirlerle neredeyse her toplumun inandığı Hızır inancı öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Antakya'da nadir efsanelerden birine sahip olan Dursunlu/Hızır Aleyhisselâm türbesinin ve Hızır Aleyhisselâm inancının yerel halk tarafından değerlendirilmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Dursunlu'da gönüllü 16 katılımcıdan elde edilen veriler, MAXQDA programına aktararak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Hızır'ın yerel halk tarafından Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi ya da kutsal varlık olarak görüldüğü, Hızır inancının köklü olduğu, Hızır'a dair çeşitli efsanelere inanıldığı, Hızır Aleyhisselam türbesinin insanlar üzerinde manevi huzur verme, kötülüklerden koruma, kutsama ve sosyalleştirme niteliği taşıdığı tespit edilmiştir. Son olarak, Hızır Aleyhisselam Türbesi'nin, milli değerler ve inanç turizmi açısından önem taşıması sebebiyle yerel halk tarafından korunmakta ve gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnanç Turizmi, Hızır Aleyhisselâm, Yerel Halk, Dursunlu, Antakya

Abstract

As a result of the establishment of many civilizations over the centuries in Anatolia, where East and West are synthesized, Anatolian lands have become the center of different cultures, beliefs, traditions, customs and lifestyles. Among this diversity, the belief in Hızır, believed by almost every society with different names and depictions, stands out. In this regard, the aim of the study is to evaluate the Dursunlu/Hızır Aleyhisselam tomb, which has one of the rare legends in Antakya, and the Hızır Aleyhisselam belief by the local people. Qualitative research method was preferred in the study and the data were obtained with a semi-structured interview form. The data obtained from 16 volunteer participants in Dursunlu were transferred to the MAXQDA program and analyzed. As a result of the study, it was determined that the local people see Hızır as the representative of God on earth or as a holy being, that the belief in Hızır is deep-rooted, that various legends about Hızır are believed, and that the tomb of Hızır Aleyhisselam has the characteristics of spiritual peace, protection from evil, blessing and socialization. Finally, since the Tomb of Hızır Aleyhisselam is important in terms of national values and faith tourism, it is protected by the local people and tried to be transferred to future generations

Keywords: Faith Tourism, Hızır Aleyhisselam, Local People, Dursunlu, Antakya

Bu makaleye atıfta bulunmak için:

Çiçekli Ayyıldız, S., Sahilli Birdir, S., Birdir, K. ve Ayyıldız, B. (2024). İnanç turizmi kapsamında Antakya/Dursunlu'daki Hızır aleyhisselâm inancının ve Türbesi'nin yerel halk tarafından değerlendirilmesi. *MAKU SOBED*, (40), 54-69. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1486831>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: The aim of this study is to evaluate the Dursunlu/Hızır Aleyhisselam belief and Hızır Aleyhisselam Tomb, which is located in Antakya and is an attraction within the scope of religious tourism, by the local people.

Research Questions: What are the opinions of the local people living in Dursunlu about the belief in Hızır Aleyhisselam? What does the cult of Hızır mean to the local people? For what purpose should the Tomb of Hızır Aleyhisselam be protected? What legends do you know or do you have any personal experiences about Hızır/Hıdır Tomb? What are the rituals of Hızır Tomb? Should the Tomb of Hızır Aleyhisselâm be brought into tourism within the scope of faith tourism?

Literature Review: Ever since people started to make sense of things, they have felt the need to belong to a community and a belief. With this need, different communities, beliefs and their sacred places were formed (Senbeto, 2022, p. 551). People started religious tourism activities by visiting these sacred places due to their beliefs. Religious tourism is defined as travels undertaken by individuals to get to know the places and cultures they have blessed throughout history due to their beliefs (Olsen and Esplin, 2020, p. 3; Sharma, 2014, p. 16). When the cult of Hızır was examined in terms of faith tourism, it was determined that there were different forms of belief and naming in three different celestial religions (Soruklu, 2018, p. 11). Antakya is one of the most important centers in terms of both religious tourism and the cult of Hızır. There are hundreds of Hızır Aleyhisselam Tombs in Antakya. It has been determined that some of these tombs have legends, but they are not sufficiently introduced and have not been included in the relevant literature (Küçük, 2016, p. 8).

Metod: Qualitative research methods were used in the current study and the data of the study were collected through semi-structured interview forms. The population of the research consists of local people living in Dursunlu village. Based on the purposeful sampling method, the sample consists of 16 people who have information about Hızır Aleyhisselam and who participated in any ceremony in the tomb of Hızır Aleyhisselam. The questions were presented to each participant in the same direction and with the same clarity. MAXQDA 2020 package program, one of the qualitative data analysis programs, was used to analyze the data obtained. To obtain the research findings, frequency analysis within the scope of content analysis was applied via MAXQDA. Frequency analysis helps to determine the frequency of repetition of verbal expressions with quantitative expressions and to classify them according to their level of importance (Bilgin, 2006, p. 18).

Results and Conclusions: According to the results of current research, Khidr is generally depicted as God's representative on earth and a holy being. Hızır Tomb is valued by the local people because it protects people and the region, provides inner peace, enables socialization and has both personal and regional importance. Although Hızır Tomb has various legends, local people mostly believe in two legends. These legends are about Hızır protecting the village from bandits and a fire burning on the mountain extinguished itself as soon as it reached Hızır Tomb. There are various rituals belonging to Hızır Tomb. These are burning the incense known as bahur (frankincense), circumambulating the Hızır maqam three times, kissing the right and left edges of the entrance door, entering with prayers, applying olive oil to the area to be healed, distributing the offerings under equal conditions, and never turning your back when leaving the maqam. Hızır Tomb is tried to be protected by the local people, both because of its importance in terms of faith tourism, historical and national values, and because of the desire to pass it on to future generations. With the metaphors developed by the participants, Hızır was expressed as a protective spiritual being, a divine power and peace. With all these findings, it can be seen that the cult of Hızır is important in Dursunlu village, that almost all of the local people believe in Hızır, that Hızır is an immortal sacred being, that there is a desire to be transferred to future generations, and finally it is possible to say that the Tomb of Hızır Aleyhisselam has a feature that unites people.

1. GİRİŞ

Doğunun kraliçesi olarak adlandırılan, dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Antakya, Türkiye'nin en güneyinde bulunan Hatay ilinin merkez ilçesidir. Bulunduğu coğrafi konum itibariyle ilk zamanlardan beri önemli bir göç merkezidir. Kurulduğu süreden itibaren birçok millete ev sahipliği yapmış olduğundan, farklı dinlere, dillere, kültürlere ve inanış merkezlerine sahiptir. Bu durumun süreç içerisinde herhangi bir sorun oluşturmaması ve her bireyin sahip olduğu inanışına göre hareket etme özgürlüğüne sahip olması sonucunda Antakya, UNESCO tarafından "Barış Kenti" olarak seçilmiştir (Eyky, 2013, s. 42).

Antakya merkeze bağlı olan Dursunlu, merkeze yaklaşık olarak beş kilometre uzaklıkta yer alan bir köydür. Dursunlu köyü, sahip olduğu doğal, tarihi, inanç ve kültürel çekicilikleri ile diğer ilçelerdeki halk tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Dursunlu'da bulunan Hızır Aleyhisselâm Türbesi köyün simgesi halinde olup birçok insan tarafından ziyaret edilerek inanç turizmine katkı sağlamaktadır. Dursunlu köyünün içerisinde bulunan dağlarda yıllardır aktif bir şekilde suyu akan "Dekuk" isimli şelalenin bulunması ile birlikte 2022 yılında Roma dönemine ait su tünelinin bulunması sayesinde daha fazla turizm potansiyelinin arttığını da söyleyebilmek mümkündür (Günay, 2023; Gür, 2023; Uygun, 2023).

İnsanlar, istek ve arzularını, korku ve sığınma ihtiyaçlarını ilk fark ettikleri andan beri bir inanca ve dine bağlı olma gereksinimi duymuşlardır. Bu gereksinim sonucunda, yeryüzünde bulunan insanların sahip oldukları koşullara bağlı olarak birçok farklı din ve inanç gruplarının ortaya çıktığı gözlemlenmektedir (Demirel, 2022, s. 18). İnsanlar din ve inançlarına dair ibadetlerini gerçekleştirmek için tapınaklar, kiliseler, camiler ve türbeler gibi birbirinden farklı yapılar da inşa etmişlerdir. Farklı toplumlarda aynı inanca sahip insanların ibadethaneleri görme ve orada ibadet etme istekleri doğrultusunda seyahatlerin yapılmaya başlaması, din ve inanç olgularının insanları seyahat etmeye yönlendiren önemli motivasyon kaynakları olduğunu ortaya koymaktadır (Güzel, 2010, s. 90).

Bu çalışma, inanç turizmi kapsamında bir çekim unsuru olan Dursunlu/Hızır Aleyhisselâm inancının ve Hızır Aleyhisselâm Türbesi'nin yerel halk tarafından değerlendirilmesi amacını taşımaktadır. Çalışmanın önemi ise; Antakya'da efsanevi bir hikayeye sahip olan nadir Hızır Aleyhisselâm türbelerinden biri olmasına rağmen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamasıdır. Bu bağlamda, Antakya inanç turizmi ile ilgili literatüre katkı sağlayacağı ön görülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İnanç Turizmi

İnsanlar, var olduğu ilk zamandan itibaren, bir dine veya topluluğa ait olma ihtiyacı duymuştur. Buna bağlı olarak yeryüzünün var oluş tarihi incelendiğinde farklı dinler ve inançlar ortaya çıkmaktadır. İnsanlar tarafından kabul edilen kutsal mekanlar ziyaret edilmeye başlanmıştır. Bu şekilde alternatif bir turizm türü olan inanç turizmi oluşmuştur (Senbeto, 2022, s. 551). İnanç turizmi, insanların kutsadıkları inançları, tarihsel açıdan incelemek ve tanımak, farklı ayinleri ve dinsel törenleri görmek, katılım sağlamak ve deneyimlemek amacıyla yapılan seyahatler olarak adlandırılmaktadır (Olsen ve Esplin, 2020, s. 3; Sharma, 2014, s. 16). İnsanların kutsal kabul ettikleri alanlar, dini hayatın merkezi olarak görülmekte ve insanların ilahi varlık ile kavuşmalarını sağladığına inanılmaktadır (Başer ve Olcay, 2021, s. 346).

İnanç turizmi, birçok destinasyon için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir. Kutsal kabul edilen bir mekana seyahat etmek birçok hacı ve turist açısından büyük bir öneme sahiptir. Bundan dolayı inanç turizmi giderek büyüyen bir turizm türü olarak öne çıkmaktadır (Woodward, 2004, s. 173; Wang vd., 2024 s. 3; Schweinsberg ve Sharpley, 2024, s. 4). İnanç turizmi, yeryüzünün en eski turizm türlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İlk inanç turizmi faaliyetlerine hacılık ziyaretleriyle başlanıldığı bilinmektedir. 19.yy'da ise kitlesel hareketlerle Roma, Kudüs gibi destinasyonlara yapılan ziyaretler inanç turizmini daha da ön plana çıkarmıştır (Güzel, 2010, s. 90). Din olgusu ve inanış çerçevesinde oluşan kutsal yerler insanın hayatına yön vermeye aracı olan yerler olarak değerlendirilmektedir. Bunun temel sebebi, kutsal yerlerin Tanrı ve insanın ruhen buluşabildiği, ilahi âlemlerle dünyevi âlemin birleştiği ve bireyin kendini refaha kavuşturduğu alanlar olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır (McIntosh vd., 2019, s. 176)

İnanç turizmi, toplumların tarihi, kültürü ve dinlerine ait eserler ve hikaye anlatımları bugünkü yaşama nasıl etki ettiğini göstermektedir. Buna bağlı olarak inanç turizmi, kültür turizmi özellikleriyle de ilişkilendirilmektedir (Richards, 2007, s. 210). Kültür turizmi, bireylerin kültürel isteklerinin tatmini amacıyla bir grubun, toplumun veya toplumların tarihini, yaşam tarzını, bilimini, somut ve somut olmayan değerlerini öğrenmeye ilişkin yapılan gezi türleridir. Daha geniş bir ifade ile kültür turizmi, içerisinde kültürel etkinlikleri bulunduran ve çeşitli merakların giderildiği seyahatlerin bütünüdür (Jiang, vd., 2024, s. 3). Kültür toplumların çevreleriyle uyum içerisinde. Bu uyum hem yaşam tarzları hem de hakim inanç ve değerlerle ilişkidir (Richards, 2007, s. 210).

İnanç merkezi olarak kabul edilen alanlar (1) dini temalı yapılar, (2) doğal olayların yaşandığı alanlar (dağlar, denizler vb.) ve (3) dini, siyasi ya da trajedi açısından önemli olaylar ve kişilerle kutsallaştırılmış alanlar şeklinde sınıflandırılmaktadır. İnsanların inandıkları dinlerin birbirlerinden farklı yapıda olması; inanç turizminin uygulanmasında mekan, zaman, beklenti farklılıklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla dini seyahatlerin bazen kesin zamanları ve mekanları bulunurken bazılarında böyle bir koşul bulunmamaktadır (Gündüz, 2016, s. 40).

İnanç turizmi hareketlerinin genel olarak üç şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar: (1) Hacı olma amacıyla grup halinde hac gezileri, (2) belirli tarihlerde oluşan önemli dini olayların yıldönümlerinde, büyük kitlelerin ziyaretleri ve (3) mimari, sanatsal özellik taşıyan önemli dini merkezleri içeren turlar ile ziyaret etmektir (Albayrak, 2013, s. 237).

İnanç merkezleri yüzyıllar boyunca toplumların manevi dünyalarına yön vermekle beraber kültür, eğitim ve şifa alanları olarak da öne çıkmaktadırlar. Doğunun Kraliçesi “Orientis Apicem Pulcrum” adıyla da bilinen Antakya, öne çıkan bu inanç merkezlerinden biridir. IV. Yüzyılda yaşam süren ünlü tarihçi Ammianus Marcellinus Antakya için “Dünyada hiçbir kent, ne topraklarının bereketi, ne de ticaretteki zenginliği bakımından bu kenti geçemezdi” demiştir (Bahadır, 2010, s. 350; Korkmaz ve Bağırman, 2021, s. 981). Bu cümlenin temelinde Antakya’nın Sümerlerden Babillilere, Perslerden Greklere ve Romalılara, Bizans, Selçuklu ve Osmanlılara kadar süregelen geçmişi, 3 semavi dininin varlığı, farklı kültürler ve inançlarla dolu zengin doğal, tarihi ve kültürel mirasa sahip olmasıdır (Eykyay, 2013, ss. 42-43).

Antakya’nın inanç turizmi profilini yükselten en önemli merkezlerden biri Hızır Aleyhisselam Türbeleri olarak bilinmektedir. Antakya’da yüzlerce Hızır Aleyhisselam Türbesi bulunmaktadır (Küçük, 2016, s. 8). Hızır Aleyhisselam Türbeleri genellikle efsaneleri ile ünlüdür. Efsaneleri ile ünlü olan ve üzerine hiçbir çalışma olmayan Dursunlu Hızır Aleyhisselam Türbesi de Antakya’nın inanç turizmine oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Dursunlu köyü, doğal, tarihi ve kültürel miraslara sahiptir ve 16.yy’da ipek böcekçiliğinin ticari merkezlerinden biri olarak bilinmektedir (Birdir ve Çiçekli Ayyıldız, 2022, s. 119). Çok yakın zamanda Roma dönemine ait tüneller ve odalar bulunmuştur. Bu sebeplerden ötürü, köy önemli bir tarihe sahiptir.

2.2. Hızır Kelimesinin Anlamı ve Hızır Kültü

Hızır kelimesinin kökeni incelendiğinde, birçok kaynakta farklı inanış şekillerinin ve adlandırılmaların olduğu görülmektedir. En yaygın kullanımı, Türk halk inanışlarında ve edebiyatındadır. Türk edebiyatına göre; Hızır, Arapça dilinde yeşil, yeşilliği bol olan anlamına gelen Hadra / Ahdar kelimelerinden türetilmiştir. Bunun temelinde, Hızır’ın ayak bastığı her yerin yeşile dönmesi, kuru otların yeşermesi olarak bilinmektedir. Arapça dilindeki “dat” harfinin zamanla “zat” olarak okunmaya başlamasından sonra kavram karmaşıklığı ortaya çıkarak, Hızır ve Hıdır olarak iki şekilde telaffuz edilmeye başlanmıştır (Soruklu, 2018, s. 11).

Din âlimleri arasında, Hızır’ın kim olduğu her kuşakta bir tartışma konusu olmuştur. Türk halk anlayışında, Hızır’ın kim olduğuna ilişkin birkaç rivayet bulunmaktadır. Bunların önde gelenlerinden ilki, gösterdiği özellikler bir peygamber profilinden değişik olsa da halk tarafından Hızır Aleyhisselâm, Hızır Peygamber, Hızır Nebi olarak adlandırılması sonucunda peygamber olarak kabul edilmesine ilişkin varsayımdır. Bir diğer önde gelen rivayet ise; Hızır’ın Ab-ı hayattan su içtiği ve bunun sonucunda kıyamet gününe dek yaşayacağına olan inanışla beraber insanların gözüne farklı kılıklarda görünerek, kendilerine yardım eden biri olarak tanımlanmasıdır. Büyük İskender Efsanesinde ve Gılgamış Destanı’nda da Hızır, ölümsüzlük suyunu arayan biri olarak betimlenmektedir. Yunan mitolojisinde de Hızır kimliği incelendiğinde, ölümsüzlük çeşmesinden su içerek sonsuz bir yaşama kavuşan Korint Kralı Glakus’a benzetilmektedir. Bu efsanede yer alan Glakus ismi Arapça’da “yeşil” anlamına gelmektedir. Bu şekilde Hıdır isminin kökeninin “Ahdar” olmasını kuvvetlendirmektedir. Bununla birlikte, Hızır’ın Hz. Musa döneminde yaşadığı, o dönemdeki veli ya da nebilerden ilim ve hikmet sahibi seçilmiş bir zat olduğu inancıdır. Kuran-ı Kerim’de de Hz. Musa döneminde yaşayan, sonsuz bir cömertliğe sahip anlamına gelen zat-ı kerim olarak anlatılan Hızır, Hz. Musa ile buluşması ile ön plana çıkmaktadır. Bu buluşmada, iki denizin birleştiği yerde Hızır’ı bulabileceği söylenmektedir (Güngör, 1956, s. 68).

İslam öncesindeki Türkler ’de Hızır, Gök veya aksakallı koca adamlar ile tasvir edilmektedir. Bu koca adamlar, günümüzdeki Hızır inancı ile benzerlik göstermektedir. Halk inanışına göre Hızır, dara düşen insanların yardımına koşan, ölümsüz bir peygamber olarak kabul edilmektedir (Ögel, 1995, s. 92). Hızır, nur yüzlü, aksakallı, ak saçlı, kırmızı çarıklı, boz atlı bir derviş ya da dilenci kılığında tasvir edilmektedir. Hızır’ın tanınması zordur fakat imkânsız değildir. Bazı âlimlere göre, bir parmağı kemiksizdir, orta parmağıyla işaret parmağı da aynı boya sahiptir (Ocak, 1990, s. 117).

Halk inanışlarında Hızır’ın görevleri dört başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar şu şekilde sıralanabilir: (1) güç durumlarda ve felaketlerde ortaya çıkarak yardımcı olma, (2) kötülere cezalandırma, iyileri ödüllendirme, (3) yokluğu varlığa çevirme ve (4) savaşa katılıp mücadele etme (Ocak, 1990, ss. 84-86).

2.3. Hızır İle İlgili Önemli Günler

Kökü İslam öncesinde, Orta Doğu ve Anadolu, Orta Asya yaz bayramlarına kadar uzanan halk bayramı, günümüzde Hıdırellez olarak adlandırılan bayram, her yıl Mayıs'ın 5'inde kutlanmaktadır. Hıdırellez bayramında; Hızır ile İlyas peygamberlerin bir gül ağacının altında buluşup yeryüzünde dolaşarak insanlara bolluk ve bereket dağıttıklarına inanılır. Buna inanişya bağılı olarak insanlar, o gün dileklerini kâğıtlara yazarak gül ağacının köküne gömmekte ve kırmızı bezler bağlamaktadırlar. Evlenmek isteyen, bekâr kızlar tarafından, gümüş bir yüzük gül ağacının kavuğuna bırakılmaktadır. Ayrıca, müzikler eşliğinde oyunlar oynanarak ateş üstünden atlanmaktadır. Öte yandan Hıdırellez, Hristiyan inancında da Saint Georges Yortusu ile aynı güne denk gelmekte ve Hızır'a atfedilmektedir. Bir diğler önemli gün ise, Alevilikte ve Bektaşilikte Hızır'a verilen büyük önemden oluşmaktadır. Bu inanişylara göre, her yıl Şubat ayında üç gün Hızır orucu tutulmaktadır. Oruç bitiminde yıkanıp temizlendikten sonra Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece bir beyaz bez üzerine un dökülerek, gece vakti Hızır'ın ayak izleri bulunmaya çalışılmaktadır (İnan, 1961, ss. 254). Hızır'ın kutsandığı ve makamlarında en geniş katılım ile kutlanılan, önemsenen diğler bayram ise 14 Temmuz'a denk gelen, "Hasat Bayramı" olarak adlandırılan Evvel Temmuz'dur. Bu bayramda insanlar evlerini temizleyerek yeni kıyafetler giyer ve kurbanlar keserek büyük sofralar kurup ziyafetler verirler. Bu bağlamda, Hızır'ın farklı inanişylarda kutsandığı açık olarak görülmektedir (Durdu, 2010, s. 258).

2.4. Dursunlu'daki Hızır Aleyhisselâm Türbesi'nin Yapısı ve Efsanesi

Hızır'a ait makamların genellikle beyaz badanalı, kare planlı ve kubbeli olduğı görülmektedir. Hızır'ın bulunduğı mekân dâhil olmak üzere iç ve dış mekânlar da yeşil renk ağırlıkta olup, diğler bölümlerin beyaz badanalı olduğı görülmektedir. Yeşil renk Hızır'ı ve İslam dinini temsil ederken beyaz renk günahsızlığı ve saflığı temsil etmektedir. Hatay/ Antakya bölgesindeki türbelerin mimari yapısı Doğı Akdeniz kıyı şeridinde var olan Arap kültüründen etkilenerek oluşturulmuştur. Türbelerin içerisinde bulunan mezarlarda gerçek anlamda Hızır'ın olmaması, sadece ayak bastığı yerlerin kutsanması sonucunda, türbenin tamamı "Hızır Makamı" olarak adlandırılmaktadır (Türk, 2010, ss. 229-230).

Hatay/Antakya bölgesinde birçok Hızır türbesi bulunmaktadır. Hepsinin ortak inancı, Hızır'ın güç duruma düşen insanlara yardım etmesidir. Fakat birkaçının özel hikâyesi bulunmaktadır. Bunlardan biri çalışmamızın temelini oluşturan Dursunlu Tepesi'ndeki Hızır Aleyhisselâm Türbesi'dir. Efsaneye göre, çok eski zamanlarda, günümüzde Dursunlu olarak bilinen köy Dersuniye olarak adlandırılmaktaydı. Köyün etrafı şu anki gibi dağlar ile kaplıydı. Orada bir sürü eşkıya yaşamaktaydı. Köy oldukça verimli topraklara, güzel kadınlara ve güçlü erkeklere sahipti. O dönemde geçim kaynakları oldukça sınırlı olduğı için köyün erkekleri "gurbet" olarak adlandırdıkları şehre inerek para kazanmaya çalışmaktaydı. Bir gün köyün erkekleri şehre indiklerinde, eşkıyalara haber gitmiş. Eşkıyalar da bu günün planını önceden yapmışlardır. Köye inerek kadınlara zorbalık yapıp, köydeki erkek çocukları kendilerince yetiştirmek için kaçırmayı planlamışlardır. Atlara binip ordu şeklinde köye inerken, şu anki Hızır Aleyhisselâm Türbe'sinin bulunduğı noktada, onları Ak libaslı, ak saçlı bir adam karşılamış. Kendisine doğru ateş etmeye başlasalar da bütün kurşunlar kendilerine geri dönmüş. Ak libaslı adam, yerden aldığı taşları onlara doğru fırlattıkça taşlar birer kurşuna dönüşmüş ve onlara isabet etmiş. En sonunda ateşten bir duvar örerek geçişlerini tamamen engellemiş böylece kadınları ve çocukları koruma altına almıştır. Bütün bunlar olurken köydekiler tepeye bakarak olanları görmüş ve bu durumu anlayınca ak libaslı adamın Hızır olduğuna inanmışlar. Köyün erkekleri dönünce onun ayak bastığı noktayı Makam ilan ederek kutsamışlardır. Günümüzde dâhil olmak üzere o günden beri Hızır tepesi, Dursunlu köyünün simgesi haline gelmiştir. Köydeki insanlar için, iyi veya kötü bir olayda hep kendisine sığınmış, dualar etmiş, adaklar adanmışlardır (Günay, 2023; Gür, 2023; Uygun, 2023).

2.5. Hızır Aleyhiselam Türbe'sinde Yerel Halkın Uygulamaları

Dursunlu'daki yerel halkın Hızır Aleyhisselâm Türbesi'ne yönelik çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar şifa/sağlık isteklerine, kısmet ve şans isteklerine, adaklara yönelik olarak üç grupta incelenebilmektedir (Günay, 2023).

2.5.1. Şifa/Sağlık İsteğine Yönelik Uygulamalar

2.5.1.1. Zeytinyağı Sürmek

Antik çağlardan beri zeytinyağı herkes tarafından kutsal görülmektedir. Hızır türbelerinin içerisinde okunmuş/kutsanmış zeytinyağları bulunmaktadır. Herhangi bir ağrısı sızısı olan kimse, türbeyi ziyaret ettikten sonra orada bulunan pamuklarla beraber zeytinyağını ağrı hissedilen noktalarına sürmektedir. Halk tarafından bu şekilde şifa bulunacağına inanılmaktadır.

2.5.1.2. Hızır Aleyhisselâm Türbesinde Uyumak

Herhangi bir şeye niyet eden insanlar, bu niyetin kendileri için hayırlı olup olmadığını görmek adına Hızır Aleyhisselâm türbesinde uyumaktadır. Bu eylemi gerçekleştiren kişi, göreceği rüyanın ona yol gösterici niteliği taşıdığına inanmaktadır. Bu durum, birçok insan tarafından denenmektedir.

2.5.1.3. Rüya Ameliyat Olduğunu Görmek

Hasta olan bireyler Hızır Aleyhisselâm'a iyileşmek istediklerine dair dua ederler. Söz konusu bireyler, rüyalarında kutsal kişiler tarafından ameliyat edildiklerini görürler. Bu rüyayı gören bireyler, uyandıklarında rahatsız oldukları durumla ilgili ağrının geçtiğini hissetmektedirler.

2.5.1.4. Kuran-ı Kerim'i Yüze Kapatmak

Tanrı'nın yazılı sözlerini içeren kitap olan Kur'an Müslümanlar için büyük bir öneme sahiptir (Jafari ve Scott, 2014). Türbeyi ziyaret eden insanlar, temsili olarak yer eden mezar etrafında üç defa döndükten sonra mezar üzerinde bulunan Kuran-ı Kerim'i üç defa öperek alınlarına koyduktan sonra yine üç defa Kuran-ı Kerim'i yüzlerine doğru açıp kapatarak ruhlarının temizlendiğine inanmaktadırlar.

2.5.2. Kısmet ve Şans İsteklerine Yönelik Uygulamalar

2.5.2.1. Buhur ve Mum Yakmak

Türbeyi ziyaret eden insanlar, niyetlerini ederken bir tütsü olarak adlandırılan ve yerel halk tarafından kutsal olan günlük/buhur (bahur) yakarak dualar ederler. Tamamlayıcı olarak mumlar yakılır. Bu işlemlerin uğur getirdiğine ve kötü enerjileri uzaklaştırıldığına inanılmaktadır.

2.5.2.2. Bez bağlamak

Hızır Aleyhisselâm'ı temsil eden yeşil renk bezlerle, türbenin etrafında bulunan ağaçlara niyetler edilerek bezler ağaç dallarına hiç açılmayacakmış gibi düğümlenerek bağlanır. Bu düğüm herhangi bir zorluk olmadan açılır ise niyetin gerçekleşeceğine inanılmaktadır.

2.5.3. Adaklar

2.5.3.1. Saç Adağı

Uzun süre hamile kalamayan kadınların hamile kalması sonucunda ya da zor bir hamilelik süreci geçiren kadınların doğum yapmaları sonrasında, bebeklerine herhangi bir zarar gelmemesi adına saçlarından bir tutamı 7 yaşına kadar uzatacaklarını ve bu tutam saçı kurban ile beraber keseciklerine dair adaklar adanır. Bir başka inanışa göre; saçın ağırlığı boyunca durumu iyi olmayan ailelere yardım edilir. Bu şekilde bebeklerin sağlıklı büyüyeceğine inanılmaktadır.

2.5.3.2. Kurban Adağı/ Yemek Adağı

İnsanlar niyet ettikleri şeylerin gerçekleşmesi sonucunda, daha önceden belirttikleri adakları gerçekleştirme yükümlülüklerindedir. Bu adak bir kurban ise, Hızır Aleyhisselâm makamında kesilir, köydeki insanlara dağıtılır ve son olarak orada yemek pişirilerek ailelerin karınları doyurulur.

3. YÖNTEM

Bu çalışma; Hatay/Antakya'da en çok ziyaret edilen ve nadir efsanelerden birine sahip olan Hızır Aleyhisselâm Türbesi'nin yerel halk tarafından değerlendirilmesi ve genel olarak Hızır inanışına bakış açılarının tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışma yarı yapılandırılmış görüşme formları ile verilerin toplandığı nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, “görüşme, doküman analizi, gözlem gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konulmasını sağlayan bir araştırma tekniği” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 40). Yarı yapılandırılmış görüşmeler, önceden hazırlanmış bir dizi sorunun, katılımcıların hepsine aynı doğrultuda sorulduğu ve katılımcının istediği süre genişliğinde yanıtlanmasına izin verilen bir görüşme biçimidir. Araştırmacının, üzerinde araştırma yaptığı olgu ve olayları katılımcıların onlara yüklediği anlamlar açısından yorumlamasına müsaade eder. Bu bilgilere ek olarak, nitel araştırma yöntemleri keşfedici bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla az çalışılmış konuları aydınlatmada yarar sağlamakta ve tercih edilmektedir (Altunışık vd., 2012, s. 142).

Araştırmanın evrenini, “Dursunlu köyünde yaşayan halk” oluşturmaktadır. Örnekleme ise, evrenden “amaçsal örnekleme yöntemi” ile seçilen 16 yerel bireydir (Karasar, 2012, s. 35). Örnekleme dâhil edilen bireylerin seçiminde, Hızır Aleyhisselâm hakkında bilgiye sahip olmaları ve daha önce Hızır Aleyhisselâm Türbesi'nde herhangi bir ritüele katılmış olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcılara, mevcut araştırmaya ilişkin bilgi verilmiş, gönüllülük esasıyla görüşme yapılmıştır. Yerel halkın ana dili Arapça'dır. Türkçe anlamayan bütün katılımcılara, araştırmacı tarafından araştırma soruları Arapça lisanında sade ve kolay anlaşılabilir şekilde sorulmuştur. Sorulan sorunun anlaşıldığına dair netlik oluşmadan sonraki soru sorulmamıştır. Kendilerinden alınan Arapça dönütler daha sonra araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Yapılan görüşmeler, Antakya'da yaşanan depremden dolayı uzunca bir süre ertelenmiştir. Veriler, ilk olarak ön test için 04.03.2023 tarihinde toplanmaya başlanmış ve ana uygulama için 13.10.2023 tarihine kadar veri toplama işlemi devam etmiştir. Görüşmeler, 30-35 dakikalık sürelerde hem yüz yüze hem de telefon görüşmesiyle yapılmıştır. Katılımcılara, ses kaydına ilişkin izin verilip verilmeyeceği sorulmuştur. Ses kaydına izin veren 15 katılımcının sesi kaydedilmiş ve görüşmeler sonunda verilerin koruması amacıyla Microsoft Word'e geçirilmiştir. Ses kaydına izin verilmeyen 1 katılımcının cevapları araştırmacı tarafından not alınmıştır. Katılımcılar, “K1” ve “K16” şeklinde sıralanmıştır.

Araştırmaya ait verilerin elde edilmesinde, araştırmacılar tarafından hazırlanan açık ve kapalı uçlu soruların sorulduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu ilgili literatürün incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu için Mersin Üniversitesi Etik Kurulundan 07.02.2023 tarih ve 455 sayılı belge uyarınca izin alınmıştır. Bu çalışma kapsamında aşağıdaki soruların yanıtları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma Soruları:

Hızır/Hıdır denilince aklınıza kim/ne gelmektedir?

Hızır/Hıdır Türbesi'nin sizin açınızdan önemi nedir?

Hızır/Hıdır Türbesi'nin bölge için önemi nedir?

Sizce burası turizme kazandırılmalı mıdır?

Hızır/Hıdır Türbesi ile ilgili bildiğiniz efsaneleri veya birebir yaşadığınız deneyimleri anlatabilir misiniz?

Siz bu efsanelere inanıyor musunuz? Eğer evet ise nedenini açıklayabilir misiniz?

Hızır Türbesi'ne dair özel bir ritüel var mıdır? Var ise anlatabilir misiniz?

Sizce, bölgedeki Hızır Aleyhisselâm Türbesi en çok niçin korunmalıdır?

Bana göre Hızır Aleyhisselâm Türbe'si.....gibidir. Çünkü,

Elde edilen verilerin analiz aşamasında, nitel veri analiz programlarından biri olan MAXQDA 2020 paket programı kullanılmıştır. MAXQDA metinleri sistemli olarak değerlendirmeyi ve yorumlamayı sağlamaktadır (Çayır ve Sarıtaş, 2017, s. 526). MAXQDA programı aracılığıyla görüşme formlarına içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi, birbirine yakın anlamda olan verilerin belirli temalar kapsamında bir araya getirilmesi, sade, net ve anlaşılır bir şekilde düzenlenmesi ve yorumlanma süreci olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte, araştırmanın verileri; verilerin kodlanması, alt temaların oluşturulması, temaların ve kodların düzene geçirilmesi ve son olarak bulguların açıklanarak yorumlanması şeklinde dört aşamada tamamlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 243).

Mevcut çalışmada ise; içerik analizi kapsamında yer alan frekans analizinden faydalanılmış ve nitel araştırma verileri; verilerin kodlanması, kodların sistematik şekilde düzenlenmesi ve elde edilen bulguların ifade edilmesi olmak üzere üç aşamada analiz edilmiştir. Kodlama aşamasında, araştırmaya dair sorulan sorular ile ilişkili cevap kodları oluşturulmuştur. Program içerisinde katılımcıların ifadeleri analiz edilerek ilgili cevap kodlarına yerleştirilmiştir. Daha sonra, veriler araştırma soruları doğrultusunda tablolar hazırlanarak, bulguların açıklanması ve yorumlanması yapılmıştır.

Frekans analizi aşamasında ise, sözel şekilde olan verilerin ya da öğelerin nicel ifadelerle tekrar edilme sıklığı tespit edilmekte ve sözel öğeler önem derecesine göre sınıflandırılmaktadır. Buradaki temel amaç, sözel ifadelerin sıklığını ve önemini kavramaktır (Bilgin, 2006, s. 14).

4. BULGULAR

Görüşme yapılan katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de bulunmaktadır. Katılımcıların 8'i "kadın" 8'i "erkek"tir. Medeni durumları bakımından 9'u "evli", 7'si "bekâr"dır. Yaş ortalamalarının çoğunluklu olarak "31-40 (7 kişi)" yaş aralığında olduğu geriyeye kalanların ise sırasıyla, "21-30 (4 kişi)", "51 ve üstü (3 kişi)" ve "41-50(2 kişi)" olduğu saptanmıştır. Eğitim durumlarına göre demografik dağılım incelendiğinde katılımcılardan 5 kişinin "ilkokul", 4 kişinin "lise", 4 kişinin "lisans", 2 kişinin "ortaokul" ve 1 kişinin "Lisansüstü" mezuniyete sahip olduğu belirlenmiştir. Mesleklerine ilişkin bilgiler ele alındığında, 7 kişinin "serbest meslek", 2 kişinin "öğretmen", 1 kişinin "sosyolog/öğretmen", 1 kişinin "psikolog", 1 kişinin "memur", 1 kişinin "muhasibeci" ve 1 kişinin "ev hanımı" olduğu tespit edilmiştir. Gelir durumlarına bakıldığında katılımcıların yarıdan fazlasının "orta (10 kişi)" gelir düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Bunu, "ortanın üstü (3 kişi)", "yüksek (2 kişi)" ve "düşük (1 kişi)" gelir düzeyine sahip katılımcılar izlemiştir. Katılımcıların tamamının doğduklarından beri Antakya'da yaşadıkları belirlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Medeni Durum	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	Gelir Durumu	Antakya'da yaşama süresi
Erkek	Bekâr	31-40	Lise	Serbest Meslek	Yüksek	Doğduğumdan Beri
Kadın	Evli	41-50	Ortaokul	Serbest Meslek	Orta	Doğduğumdan Beri
Kadın	Evli	51 ve üstü	İlkokul	Çalışmıyor	Orta	Doğduğumdan Beri
Erkek	Evli	51 ve üstü	İlkokul	Serbest Meslek	Ortanın Üstü	Doğduğumdan Beri
Kadın	Evli	51 ve üstü	İlkokul	Ev Hanımı	Orta	Doğduğumdan Beri
Kadın	Bekâr	21-30	Lisans	Öğretmen	Orta	Doğduğumdan Beri
Kadın	Bekâr	31-40	Lise	Muhasibeci	Orta	Doğduğumdan Beri
Kadın	Bekâr	31-40	İlkokul	Serbest Meslek	Düşük	Doğduğumdan Beri
Kadın	Evli	31-40	İlkokul	Ev Hanımı	Orta	Doğduğumdan Beri
Kadın	Bekâr	21-30	Lisans	Psikolog	Ortanın Üstü	Doğduğumdan Beri
Erkek	Evli	41-50	Lisans	Sosyolog/Öğretmen	Orta	Doğduğumdan Beri
Erkek	Bekâr	21-30	Lisans	Öğretmen	Orta	Doğduğumdan Beri
Erkek	Evli	31-40	Lisansüstü	Memur	Ortanın Üstü	Doğduğumdan Beri
Erkek	Evli	21-30	Lise	Serbest Meslek	Orta	Doğduğumdan Beri
Erkek	Bekâr	31-40	Lise	Serbest Meslek	Yüksek	Doğduğumdan Beri
Erkek	Evli	31-40	Ortaokul	Serbest Meslek	Orta	Doğduğumdan Beri

Tablo 2. Hızır Kimliğine ve Kültürüne İlişkin Tanımlamalar

Kodlar	Katılımcılar	F	%
Allah'ın Yeryüzündeki Temsilcisi, Nebi	K1,K3,K5,K7,K8,K9,K10, K11,K12,K13,K15,K16	12	57,14
Yardımsaver Ölümsüz Biri	K2,K3,K4,K5,K6,K11,K13,K14,K15	9	42,86

Katılımcılara “*Hızır/Hıdır denilince aklınıza kim/ne gelmektedir?*”, sorusu sorularak, Hızır kimliğine ve kültüne ilişkin düşünceleri öğrenilmek istenmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda Hızır kimliği ve kültü kategorisi içerisinde iki alt tema oluşturulmuş ve ilgili cevaplar temalara aktararak frekans analizine tabi tutulmuştur. Yapılan frekans analizi sonucunda katılımcıların Hızır'ı sırasıyla “*Allah'ın Yeryüzündeki Temsilcisi, Nebi*” (%57,14) ve “*Yardımsaver Ölümsüz Biri*” (%42,86) olarak tanımlandıkları tespit edilmiştir. Bu tanımlamalara ilişkin katılımcıların düşüncelerinden bazıları aşağıdaki gibidir;

K1: “*Kudretli ve ilahi gücün sahibi olan kutsal bir şahıs.*”.

K3: “*Dara düştüğümüzde, hüzne uğradığımızda bize yardıma gelendir. Ya Hızır dediğimizde yetişendir. Nebidir.*”.

K4: “*Hızır ölmeyen bir zattır. Kırklara karıştığı söylenir.*”.

K6 : “*Görünmeyen nur, yardımsaver ve iyimser bir zattır.*”.

K9 : “*İlk olarak aklıma Allah'ın elçisi kavramı geliyor.*”.

K11 : “*Aklıma kutsal bir zat gelmektedir. Darda olanlara yardıma ihtiyaç duyanlara yetişen bir kişi olarak görmekteyim.*”.

Tablo 3. Hızır/Hıdır Türbesi'ne Atfedilen Öneme İlişkin Tanımlamalar

Kodlar	Katılımcılar	F	%
İnanç ve İbadet Merkezi	K2,K4,K5,K8,K9,K10,K11,K12,K13	9	42,86
Güven ve Huzur Hissettiren Mekân	K1,K2,K6,K9,K12,K14,K15,K16	8	38,10
Hızır Aleyhisselâm'ın Ayak Bastığı Yer/Kutsal Mekân	K3,K4,K5,K7	4	19,05

Araştırmaya katılanlara yöneltilen “*Hızır/Hıdır Türbesi'nin sizin açınızdan önemi nedir?*”, sorusuyla, Hızır Aleyhisselâm'a ait türbenin katılımcılar tarafından atfedilen önemin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda Hızır/Hıdır Türbesi'ne atfedilen önem kategorisi altında 3 alt tema oluşturulmuş ve ilgili kısımlar temalara yerleştirilmiştir. Bu alt temalar yapılan frekans analizi sonucunda sırasıyla “*İnanç ve İbadet Merkezi*” (%42,86), “*Güven ve Huzur Hissettiren Mekân*” (%38,10) ve “*Hızır Aleyhisselâm'ın Ayak Bastığı Yer/Kutsal Mekân*” (19,05) olarak bulgulanmıştır. Bu tanımlamalara ilişkin bazı katılımcıların düşünceleri aşağıdaki gibidir;

K5: “*Hızır Aleyhisselâm'ın ayak bastığı yerdir. Mukaddes bir yerdir. Bu bağlamda benim için önemlidir.*”.

K10 : “*Benim için dini olarak önem taşımaktadır. Özel günlerimde, bayramlarda hep onu ziyaret eder dualar ederim. Bu benim için gelenektir.*”.

K16: “*Hızır Türbesi'nde iken kendimi yaradan daha yakın hissediyorum. Kendimi güvende hissetmeme yardımcı oluyor. İçsel bir huzura erişmemi sağlayan bir makam gibi değerlendiriyorum.*”.

Tablo 4. Hızır/Hıdır'ın Bölge İçin Önemine İlişkin Tanımlamalar

Kodlar	Katılımcılar	F	%
Bölgenin Kutsal Koruyucu Simgesi	K1,K4,K5,K6,K8,K9,K10,K14	8	47,06
İnanç Merkezi	K1,K2,K3,K7,K15	5	29,41
Sosyalleşme Alanı	K11,K12,K13,K16	4	23,53

Araştırmanın diğer bir sorusu “*Hızır/ Hıdır Türbesi'nin bölge için önemi nedir?*”, sorusudur. Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, Hızır'ın bölge için önemine yönelik kategoride 3 alt tema oluşturulmuştur. Frekans analiziyle beraber bu temalar “*Bölgenin Kutsal Koruyucu Simgesi*” (%47,06), “*İnanç Merkezi*” (%29,41) ve “*Sosyalleşme Alanı*” (%23,53) olarak sıralanmıştır. Katılımcıların soruya ilişkin verdiği benzer cevaplar aşağıdaki gibidir:

K1: “Her taraftan ziyaret edilen adaklar adanılan dualar edilen birçok hayra vesile olan yer ve ibadethanedir. Bu noktada köyün tanınabilirliği açısından önem taşımaktadır.”.

K3: “Köy için çok önemlidir. Burada onu kutsal saymayan kimseyi bulamazsınız. Neredeyse herkes kendisi için bir adak adanmış ve gerçekleştirmiştir.”

K6: “Bölge için önemi de aslında koruyuculuk. Bakın belki diğer gördüğünüz insanlar da bunu anlatmıştır. Köyün insanların şu an yaşıyor olması onun eşkıyaları kovması sayesinde bence köyün temel yapı taşlarından biri.”.

K8: “Biz buradaki bölgenin şu ana kadar var olmasını onun sayesinde olduğunu düşünüyoruz. Bölgenin koruyucusudur. Burayı korumaktadır.”.

K13: “Hızır türbesinin bölge için önemi. Bölge insanlarını bir araya getirip birlik beraberlik içerisinde hareket edebilmelerini sağlamasıdır.”

Tablo 5. Hızır ve Turizm İlişkinine İlişkin Tanımlamalar

Kodlar	Katılımcılar	F	%
Hızır Türbesi'nin İnanç Turizmine Etkisi	K1,K2,K3,K5,K8,K9,K11, K13,K14,K16	10	45,45
Hızır Türbesi'nin Doğal ve Çevresel Etkisi	K1,K3,K4,K6,K7,K8,K9,K13	8	36,36
Hızır Türbesi'nin Geleneksel ve Kültürel Değerlere Etkisi	K6,K10,K12,K15	4	18,18

Mevcut araştırmada merak edilen bir diğer soru türbenin turizme kazandırılıp kazandırılmamasına ilişkin yerel halkın düşünceleridir. Bu bağlamda “Sizce burası turizme kazandırılmalı mıdır?”, sorusu sorularak katılımcıların düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda turizme ilişkin düşünceler sırasıyla “Hızır Türbesi'nin İnanç Turizmine Etkisi (%45,45)”, “Hızır Türbesi'nin Doğal ve Çevresel Etkisi (%36,36)” ve “Hızır Türbesi'nin Geleneksel ve Kültürel Değerlere Etkisi (%18,18)” olarak üç alt temada toplanmıştır. Bu temalara ilişkin hem olumlu hem de olumsuz cevaplar verilmiştir. Bunların birkaçı aşağıdaki gibidir;

K2: “Turizme kazandırılmalı ve insanların inanç sisteminde yeri olan yerin bulunduğu yere katkısı arttırılmalıdır.”.

K5: “Elbette kazandırılmalı, çünkü bu köy sadece inanç turizmi açısından değil doğal turizm açısından da kıymetli. Roma dönemine dair çok eser olduğunu düşünüyoruz. Birkaçı ortaya çıktı.”.

K7: “Doğal yapısı tahrip edilmeden çevreye duyarlı, inanca saygı çerçevesinde turizme kazandırılmalıdır”.

K9: “Evet, çünkü inanç turizmi kapsamında Antakya'nın öne çıkan türbelerindedir. Ayrıca, mükemmel bir manzarası vardır insanlar buraya her iki amaçla gelebilir.”.

Tablo 6. Hızır'a ilişkin Efsanelerin Konusu ve Efsanelere Yönelik İnanışlara İlişkin Tanımlamalar

Kodlar	Katılımcılar	Frekans	Yüzde
Eşkıyalardan Köyü Koruması	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K8,K9,K11,K12,K13,K14,K16	13	65,00
Doğal Afetlerden Köyü Koruması	K1,K2,K5,K9,K10,K12,K13	7	35,00

Araştırmada cevabı aranan bir diğer soru, Hızır'a ilişkin bir efsanenin bilinip bilinmediğidir. Buna ilişkin katılımcılara “Hızır/Hıdır Türbesi ile ilgili bildiğiniz efsaneleri veya birebir yaşadığınız deneyimleri anlatabilir misiniz?”, sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, efsane konusuna ilişkin oluşturulan ilk temanın “Hızır'ın Eşkıyalardan Köyü Koruması (%65,00)” olduğu tespit edilmiştir. Efsanelere yönelik oluşturulan ikinci tema ise, “Doğal Afetlerden Köyü Koruması (%35)” olduğu belirlenmiştir. Bu temalara ilişkin verilen cevaplardan birkaçı aşağıdaki gibidir.

K4: Kesinlikle evet, bakın benim bir hikâyem var. Köyde çok genç bir beyefendi vefat etti. Ben o gün beyefendinin kuzeni ile balık tutmaya gidecektim. Öldüğünü yeni öğrenmiştik. Kuzenine dedim ki gitmeyelim ayıp olur yakınımızdır. Yok, boş ver gidelim ölenle ölünmez dedi. Neyse Adana'ya kadar gittik, dönerken uyuyakaldık ve araba yuvarlandı. Ben gözümü açtığımda Hızır yetiş dedim, nasıl oldu anlamadım ama çok dua ettim ve burnum bile kanamadan çıktım. Ama mühim olan bu değil, bizim köyün önde gelen yaşlılarından biri akşamında evime geldi. Ali iyi misin dedi, ben bir rüya gördüm sen ölecektin, Azrail

yanına geliyordu tam seni kurtaracaktım ak libaslı bir amca omzuma dokundu korkma Ali'ye bir şey olmayacak diye ve bu rüyayı görürken de Hızır'ın avlusunda görmüş, çok garip değil mi? Beni o kurtardı.

K11: *Var. Çok eskiden eşkıyalar köyü basmak için plan yapmışlar. Milletın canına malına kast edeceklerdi. Tam dağdaki türbeye yetiştiklerinde karşularına beyaz libaslı aksakallı bir dede figürü çıkmış. Asası ile kovalamış asa bir silaha dönüşmüş sanki. Kendisine isabet edilen kurşunlar bademe dönüşmüş bademleri tutup kendilerine atınca tekrar kurşuna dönüşmüş. Böylece o eşkıyaları def etmiş, köye girememişler. Ve bundan uzun yıllar sonra eşkıyalardan biri tekrardan yerel halka karışmış ve bizim köyü ziyarete gelmiş, özür dilemek istemiş. Köy halkına demiş ki burada çok uzun boylu beyaz elbiseli ve beyaz sakallı elinde asası olan bir adam vardı. Nerede o, yaşıyor mu diye sordu. Herkes böyle birinin olmadığını söyledi. Fakat kendi bakın biz yıllar önce burayı baskına geldiğimizde kendisi bizi bu tepede karşıladı ve kovdu efsanedeki şeyleri tek tek anlattı. Bu şekilde köy halkı, tasvir edilenin Hızır Aleyhisselâm olduğunu anlamışlar. İkincisi, dağda yangın çıkar ve kendisinin hisasına gelince ufacak bir yaprak bile yanmaz. Bu yüzden inanıyorum.”*

Tablo 7. Efsanelere İnanışlarına Yönelik Görüşler.

Kodlar	Katılımcılar	F	%
Efsanelere İnanıyorum	K1,K2,K3,K4,K5,K7,K8,K9,K10,K14,K15,K16	12	75,00
Efsanelere İnanmıyorum	K6,K11,K12,K13	4	25,00

Katılımcıların yukarıdaki anlatılan efsanelere inanıp inanmadıklarına dair “Siz bu efsanelere inanıyor musunuz?” Sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda iki alt tema oluşturulmuştur. Bu temalar “Efsanelere İnanıyorum” (%75,00) ve “Efsanelere inanmıyorum” (%25,00) şeklindedir. Her iki soruya ilişkin verilen bazı cevaplar aşağıdaki gibidir;

K1: *Evet kesinlikle inanıyorum. Çünkü varlığına dair şahit olduğum çok şey var. Açıkçası ben Allah'ın gücü ve kudretine sahip Hz. Hızır'ın ilahi kudreti tecelli ettiğine inanıyorum.*

K6: *“Eskiden daha fazla inanıyordum açıkçası, şimdi bazen sorguluyorum.”*

K11: *“Hayır, ama tarihim ve değerlerim açısından kıymetli bulurum.”*

K12: *“Efsanelere inanmıyorum. Evet, Hz. Hızır'a inanıyorum.*

Tablo 8. Hızır'a Ait Ritüellere İlişkin Bilgiler

Kodlar	Katılımcılar	F	%
Bahur (tütsü) Yakmak	K1,K3,K4,K8,K9,K10,K11,K14,K16	9	24,32
Hızır Türbesi'nden Çıkarken Yüzün Dönük Şekilde Çıkmak	K1,K3,K5,K7,K8,K12,K14,K16	8	21,62
Çaput Bağlamak	K2,K3,K8,K11,K13	5	13,51
Kapının Sağ Ve Sol Girişlerini Öpmek	K1,K3,K11,K16	4	10,81
Yapılan Adağı Eşit Şekilde Dağıtmak	K3,K4,K5	3	8,11
Dış Ve İç Mekânı Üçer Defa Tavaf Etmek	K11,K12,K14	3	8,11
Zeytinyağı İle Şifalanmak	K3,K5,K16	3	8,11
Hızır'ın Huzurunda Namaz Kılmak	K3,K5	2	5,41

Araştırma kapsamında sorulan son açık uçlu soru ise ; “Hızır Türbesi'ne dair özel bir ritüel var mıdır? Var ise anlatabilir misiniz?” sorusudur. Soruya verilen cevaplar doğrultusunda 8 alt tema oluşturulmuştur. Bunlar “Bahur (tütsü) Yakmak” (%24,32), “Hızır Türbesi'nden çıkarken yüzün dönük şekilde çıkmak” (%21,62), “Çaput Bağlamak” (%13,51), “Kapının sağ ve sol girişlerini öpmek” (%10,81), “Yapılan adağı eşit şekilde dağıtma ” (%8,11), “Dış ve iç mekânı üçer defa tavaf etmek” (%8,11) , “Zeytinyağı ile şifalanmak” (%8,11), “Hızır'ın Huzurunda Namaz Kılmak” (%5,41) şeklinde sıralanmaktadır. Bu temalara ilişkin verilen bazı cevaplar aşağıdaki gibidir;

K8: *“Vardır, ziyarete girildiğinde ilk olarak abdestli olman gerekir. Yüzün her zaman türbeye dönük olmalıdır asla sırtını dönmemelisin, türbe içerisinde sadece iyiye ve doğru şeylere yönelik dualar etmelisin. Bahur dediğimiz tütsüyü yakarak 3 defa turlamalıyız. İçeride bulunan zeytinyağını ağrıyan bir bölgenize sürünce geçebilir. Bakın buradaki şey alma-verme dengesini kurmak zorundayız. Nasıl dersenez ya türbeyi gönüllü bir şekilde temizlersiniz, ya türbeye tuz, bahur gibi elzem şeyler getirirsiniz. Türbenin önünde bir sürü ağaç var insanlar burada niyetlerini türbeden alınan bir beze niyet ederek ağaca asarlar.”*

K14: *Bir kere tertemiz olmak zorundayız. Bu tertemizlik sadece bedenen değil ruhen de olmalı. Geçmeden önce çevreyi 3 defa tavaf ederiz. İçeri geçerken kapının sağından ve solunda bulunan girişleri 3*

er defa öperiz. İçeri geçince türbe içerisinde yer alan mezarlığı 3 defa öperiz ve içeride yeniden 3 defa döneriz. Bu aşamalarda bahur yakmak iyi olur. Çıkarken de sırtımızı dönmemeliyiz. Ayaklar ters yürür. Çıkarken yeniden 3 er defa öperiz ve dualar ederiz. Yüzümüzü de yıkarız”.

Tablo 9. Hızır Aleyhisselâm Türbe’sinin Önemine İlişkin Frekans Analizi

Kodlar	Katılımcılar	F	%
İnanç turizmi açısından önemli olduğu için	K1,K2,K3,K4,K5,K9,K11,K15,K16	9	56,25
Milli değere sahip oldukları için	K6,K8,K10,K12,K13	5	31,25
Tarihi açıdan önemli oldukları için	K7	1	6,25
Gelecek nesiller için	K14	1	6,25

Çalışmada cevabı aranan diğer soru; *Sizce, bölgedeki Hızır Aleyhisselâm Türbesi en çok niçin korunmalıdır?*, sorusudur. Bu soruda araştırmacılar tarafından 7 kod hazırlanmıştır. Hazırlanan kodlar Tablo 9’dan da görülebilir. Bu soruda katılımcıların 3 kod (Ana tema) üzerinden cevap verdikleri belirlenmiştir. Bu ana temaların sırasıyla “İnanç turizmi açısından önemli olduğu için (%56,25)”, “Milli değere sahip oldukları için (%31,25)” ve “Tarihi açıdan önemli oldukları için(%6,25)” dir.

Araştırmaya dair oluşturulan görüşme formunun sonunda “Bana göre Hızır Aleyhisselâm Türbe’si.....gibidir. Çünkü,” cümlesini metafor aracılığıyla tamamlamaları istenmiştir.

Tablo 10. Hızır’a Yönelik Oluşturulan Metaforlar

Metafor Kodu	Metafor Adı	f	%
1	Koruyucu	9	60,00
2	Kutsal	3	20,00
3	İlahi	2	13,33
4	Ev	1	6,67

Tablo 4.10’da Hızır’a yönelik oluşturulan metaforlara yer verilmiştir. Bu metaforların içerisinde koruyucu metaforu 9 kişi (% 60,00) ile en fazla geliştirilen metafor olmuştur. Koruyucu metaforunu takiben kutsal (f=43), ilahi (f=2), ev (f=1) metaforları yer almaktadır. Bu temalara ilişkin verilen cevaplar aşağıdaki gibidir;

K1: ...Köyün koruyucusu gibidir. Çünkü neredeyse tüm köy her korkuda ve olayda ona sığınırız...

K2: ...Sırdır. Çünkü yardıma ihtiyacı olan her insana yetişir. Kendisi için zaman ve mekânın önemi yoktur.

K3: ...Kutsal alan gibidir, çünkü koruyucudur.

K4: ...Koruyucu gibidir, çünkü her düştüğümde beni kaldıran O’dur.

K5: ... Koruyucu gibidir, çünkü her düştüğümde bana yetişendir.

K6: ...Güven gibidir, çünkü bizi koruyor.

K7:Koruyucudur, çünkü herkesi korumaktadır.

K8: ...kurtarıcı gibidir, çünkü her sıkıştığım da bana yetişir.

K9: ...Koruyucu kutsal bir yer gibidir. Çünkü oraya gittiğimde kendimi korunmuş ve güvende hissederim...

K10: Uzun süredir yaşadığım evim gibidir, çünkü oradayken huzur buluyorum.

K11: Kutsal alan gibidir, çünkü koruyucudur.

K12:Koruyucu ilahi biri gibidir. Çünkü her zorlukta yanımızdadır.

K13: Kutsal bir varlık gibidir, çünkü sürekli olarak olağanüstü olaylar ile bağdaştırılmaktadır.

K14: Köyün ruhani bir karakolu, koruyucusudur. Çünkü bütün kötü olaylarda, kazalarda yerel halkı korumuş ve güven vermiştir.

K15:İlahi güç gibidir. Çünkü içsel bir huzur sunmaktadır.

K16: İlahi gücün bize sunmuş bir simgesi gibidir. Çünkü içsel bir huzur sunmaktadır.

Çalışmada ele alınan konu ile ilgili olarak katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda en az dört kez tekrarlanan kelimeler temel alınarak, katılımcıların görüşlerine yönelik kelime bulutu ile analiz yapılmış ve Şekil 1’de sunulan kelime bulutu elde edilmiştir.

Şekil 1. Katılımcıların Görüşlerine İlişkin Kelime Bulutu



5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Hızır inancı, üç semavi dinde köklü bir geçmişe sahiptir. İslamiyet’te Hızır, Hristiyanlıkta St. George, Musevilikte Mor Carsus olarak adlandırılmaktadır. Kimi inanışa göre, peygamber kimi inanışa göre kutsal bir ruh olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak, üç semavi dinde de insanların yardımına yetişen, kriz anında yatıştırıcı, insanlara kendini güvende hissettiren biri olarak tanımlanmaktadır (Eraslan, 2019). Mevcut araştırma sonuçlarına göre; katılımcılar Hızır’ın kimliğini genel olarak Allah’ın yeryüzündeki temsilcisi ve Kutsal bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu sonuç Türk (2010) ve Küçük’ün (2017) çalışmalarında elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir. Bu bağlamda, Hızır’ın kimliği ile ilgili farklı görüşler olsa da çoğunluğun ona inandığını ve güvendiğini söyleyebilmek mümkündür.

Araştırmanın temelinde olan Dursunlu Hızır Aleyhissalam Türbesi’nin hem kişisel hem de bölgesel önemin olduğu görülmüştür. Katılımcılar, bölgenin bugüne kadar sağlam kalmasının nedenini Hızır Türbesi olarak görmektedir. Ayrıca, türbenin kutsallığından, koruyuculuğundan, içsel huzur vermesinden, sosyalleşmeye olanak sağlamasından hem kişisel hem de bölgesel önem taşımaktadır.

Türbeye ait iki efsane vardır. Bunlardan biri Hızır’ın köyü eşkiyalardan koruması diğeri ise, yangının kendi kendine sönmesidir. Katılımcıların belirttiğine göre yerel halkın tümü efsanelerin konularına ve içeriklerine dair bilgi sahibi olmakla beraber çoğunluğu bu efsanelere inanmaktadır. Türbeye ait ritüellerde öne çıkanlar ise, bahur (günlük) ismiyle bilinen tütsüyü yakma, Hızır makamını üç defa tavaf etme, giriş kapısının sağ ve sol kenarlarından öpme, dualarla içeri girme, şifalanmak istenilen alana zeytinyağı sürme, yapılan adakların eşit koşullarda dağıtılmasıdır. Her katılımcının vurguyla belirttiği bir diğer gelenek ise, Hızır makamından ayrılırken hiçbir şekilde sırtını dönmemektir.

Hızır Aleyhissalam Türbesi’nin, inanç turizmi açısından önemli olması, milli değerler ve tarihi açıdan önem taşıması ve son olarak gelecek nesillere taşıma isteğinin var olması gibi sebeplerle yerel halk tarafından korunmak istenmektedir.

Geliştirilen metaforlar ile Hızır Aleyhissalam türbesinin bölgenin koruyucu ruhani varlığı olması neredeyse tüm katılımcıların ortak fikridir. Hızır Aleyhissalam türbesinin, genel olarak kutsal bir varlık, güvenilir, ilahi bir güç ve huzur gibi ifadelerle açıklandığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, Hızır Aleyhissalam türbesinin birleştirici özelliğinin olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Hızır inancının bölgede çok kuvvetli olduğu, Hızır’ın ayak bastığı yerlerin türbe olarak kutsal sayıldığı, katılımcıların zihninde Hızır’ın ölümsüz bir kul olduğu ve zor zamanlarda insanlara farklı kılıklar aracılığıyla görüldüğü ifade edilebilir.

Araştırmanın birtakım sınırlılıkları mevcuttur. Bunlardan ilki araştırmanın yalnızca Antakya’da yer alan Dursunlu köyündeki yerel halka uygulanması, ikincisi ise, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmasıdır. Antakya’da birçok Hızır türbesi bulunmaktadır. Bu türbelerden biri Küçük (2016) tarafından yapılan çalışma ile aktarılmaya çalışılmış, ancak, çalışmada sıklıkla bilinen türbeler ön plana çıkmıştır. Gelecek çalışmalarda Antakya’da öne çıkmayan türbelerin hem tarihsel hem de mimari açısından ele alınması ve bu türbelere yönelik çalışmaların yapılması ve genel olarak Antakya halkının bu türbeler ile görüşlerinin değerlendirilmesi önerilmektedir.



Araştırmayı yürütüme için Mersin Üniversitesi Etik Kurulundan 07.02.2023 tarih ve 455 sayılı kararla etik kurul onayı alınmıştır.

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmanın tüm sürecine yazarlar eşit derecede katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm* (1.baskı). Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Bahadır, G. (2010). Kuruluşundan IV. yüzyıl'a kadar Antakya. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 349-372.
- Birdir, S. ve Çiçekli Ayyıldız, S. (2022). Hatay'da ipekçilik. U. Yenipınar (Eds.) içinde *Anadolu İpek Yolu Kültürel Mirasları II* (1.baskı, ss. 117-130). Nobel Yayınevi
- Başer, M. Y. ve Olcay, A. (2021). Battalgazi (eski Malatya) inanç turizmi potansiyelinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4(3), 341-366.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar* (1.baskı). Siyasal Yayın Evi.
- Çayır M. Y. ve Sarıtaş, M. T. (2017). Nitel veri analizinde bilgisayar kullanımı: Bir betimsel içerik analizi *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(2), 526-530.
- Demirel, T. (2022). *Kilikya bölgesi inanç tur rotaları ve turizm paydaş görüşleri; Aziz Pavlus ve Aya Tekla örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Durdu, A. (2013). Hatay Nusayrilerinde eren inancı ve inanç merkezleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (54), 253-266.
- Eraslan, A. (2019). Hatay'da dinler arası ortak değer: İlyahu-han nebi, mar george (corcus) ve hızır (el-hıdır). *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 71-94.
- Eykay, İ. (2013). *İnanç turizmi açısından Antakya'nın değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Günay, A. (2023). "Dursunlu Hızır Aleyhisselâm Türbesi". Görüşme Tarihi: 04.03.2023
- Gündüz, Y. (2016). *Kültürel miras açısından inanç turizmi: Türkiye örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Güngör, K. (1956). Anadolu'da hızır geleneği ve hıdırellez törenlerine dair bir inceleme. *Türk Etnografya Dergisi*, (52), 56-72.
- Gür, A. (2023). "Dursunlu Hızır Aleyhisselâm Türbesi". Görüşme Tarihi: 05.03.2023.
- Güzel, F. Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: inanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2, 90-92.
- Jafari, J. ve Scott, N. (2014). Muslim world and its tourisms. *Annals of Tourism Research*, (44), 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2013.08.011>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (23. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, S. ve Bağırhan, T. (2021). Antik çağın son olimpiyatı "Antakya". *Electronic Turkish Studies*, 16(3), 978-988.
- Küçük, Z. G. (2017). Cults formed around the places of visit in Hatay province. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(1), 133-148.
- Küçük, Z. G. (2016). *Ziyaret fenomeni: Hatay ve çevresi örneği* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Jiang, Z., Jiang, X., Jin, Y. ve Tan, L. (2024). A study on participatory experiences in cultural and tourism commercial spaces. *Heliyon*, 10(2), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e24632>
- McIntosh, I. S., Haddad, N. F. ve Munro, D. (Eds.). (2019). *Peace journeys: A new direction in religious tourism and pilgrimage research*. Cambridge Scholars Publishing.
- Ocak, A. Y. (1985). *İslam-Türk inanışlarında hızır yahut hızır-ilyas kültü* (cilt:54). Ankara Üniversitesi Basımevi
- Olsen, D. H. ve Esplin, S. C. (2020). The role of religious leaders in religious heritage tourism development: the case of the church of Jesus christ of latter-day saints. *Religions*, 11(5), 256. <https://doi.org/10.3390/rel11050256>
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi* (cilt: 1). Türk Tarih Kurumu.

- Richards, G. (2007). *Cultural tourism: Global and local perspectives*. Psychology Press.
- Schweinsberg, S. ve Sharpley, R. (2024). Oral tradition, ancient history and religious tourism knowledge. *Tourism Recreation Research*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/02508281.2024.2319564>
- Senbeto, D. L. (2022). One stone, two birds: Harnessing interfaith tourism for peacebuilding and socio-economic development. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(2-3), 550-564. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1901907>
- Sharma, V. (2014). Faith tourism: For a healthy environment and a more sensitive world. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 1(1), 3. <https://doi.org/10.21427/D7772J>
- Soruklu, N. (2018). *Hızır kültü: inanışlarda ve sözlü edebiyatında hızır* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Türk, H. (2010). Nusayrilerde hızır inancı. *Turkish Culture & Hacı Bektas Veli Research Quarterly*, 54, 225-242.
- Uygun, C. (2023). "Dursunlu Hızır Aleyhisselâm Türbesi". Görüşme Tarihi: 23.03.2023.
- Wang, D., Shen, C. C., Tseng, T. A. ve Lai, C. Y. (2024). What is the most influential authenticity of beliefs, places, or actions on the pilgrimage tourism destination attachment?. *Sustainability*, 16(1), 431. <https://doi.org/10.3390/su16010431>
- Woodward, S. C. (2004). Faith and tourism: Planning tourism in relation to places of worship. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 1(2), 173-186.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.